

Bakgrunn

NAViO vil gjerne kommentere spørsmålet som gjelder «prinsippet om hensiktsmessig og rimelig godtgjøring» i høringen. Dette prinsippet er fremhevet av EU i flere sammenhenger i lengre tid, men vi mener at på mange område har det ikke fått gjennomslag i Norge. Årsaken til det er etter vår mening ikke først og fremst lovverket, men maktforholdene i store deler av kunst- og kulturlivet. Mange opphavspersoner og utøvende kunstnere er nokså alene i møtet med ressurssterke oppdragsgivere som er i stand til å diktere vilkårene i bransjen.

Det er store forskjeller på arbeidsvilkårene og inntektene til de ulike oversettergruppene i Norge. Det har blant annet sammenheng med både hvor sterke interesseorganisasjonene deres er, hvordan de ulike delene av bransjen er organiserte, og hvor kvalitetsbevisste oppdragsgiverne er. Mens oversettere i bokbransjen i hovedsak har greid å holde på rimelige godtgjøringer for verkene sine og har forutsigbare vilkår og en konstruktiv dialog med forlagene, er andre grupper av oversettere under sterkt press og har vanskeligheter med å oppnå honorarer og vilkår som er til å leve med.

En av de gruppene som har tapt terreng gjennom de siste tiårene og nå langt fra får «hensiktsmessig og rimelig godtgjøring» for verkene sine, er den gruppa NAViO representerer: de audiovisuelle oversetterne, altså de som oversetter filmer og TV-program til norsk, som underteksting eller som dubbing. Mens det i bokbransjen er etablert et system med såkalte normalkontrakter som både forlagene og oversetterne er enige om, står audiovisuelle oversettere alene i møte med oppdragsgiveren og må oftest godta de vilkårene som de blir tilbydd. De fleste audiovisuelle oversetterne er tvunget til å jobbe som selvstendig næringsdrivende og står derfor alene i forhandlinger med oppdragsgiverne, i vårt tilfelle ulike byrå som er bindeledd mellom oversettere og de som publiserer verkene (TV-kanaler, strømmetjenester osv.).

Gjennom de siste tjuetretti årene har honorarene og arbeidsvilkårene for denne gruppa blitt stadig dårligere, og dette har gjort det stadig vanskeligere å overleve som audiovisuell oversetter. For å kompensere for de forverrede forholdene må oversetterne enten arbeide lenger for å oppnå det samme honoraret (altså en reallønnsnedgang) eller øke tempoet i produksjonstempoet og heller akseptere at kvaliteten blir dårligere.

Dette har flere uheldige sider, blant annet:

- a) Mange er innom bransjen i kortere tid, som en mellomstasjon før de velger å gå videre til mer inntektsbringende stillinger. Derfor blir det vanskelig å føre videre den faglige tradisjonen som slike yrker trenger, både fordi det har verdi i seg selv, og fordi det bygger opp et reservoar av felles kunnskap.
- b) Det blir vanskelig å holde på kvaliteten i tekstingen. Dette gjelder både presisjonen i oversettelsen, kvaliteten på norsken som blir brukt, og tilpassingen til det audiovisuelle verket som helhet. Tekstene og dubberne i Norge står i fremste rekke i forsvaret av det norske språket mot stadig sterkere anglisering, og det bør være et viktig språk- og kulturpolitisk mål å opprettholde kvaliteten i audiovisuelle oversettelser til norsk.
- c) Kvaliteten i hele programmet blir dårligere. Et audiovisuelt verk er et fellesprosjekt av mange skapende kunstnere, og publikum tar det inn i helhet. Når ett ledd er svakt, går det utover hele verket. Dette gjelder både utenlandske verk som blir oversatt til norsk, og norske verk som blir tekstat for hørselshemmede.

NAVios svar på spørsmål 45 (og 48)

I § 69 i åndsverkloven er det fastsatt et krav om at opphavspersoner har «krav på et rimelig vederlag», men det står ikke noe om «hensiktsmessig», som i artikkel 18 er sidestilt med «rimelig»; og det står heller ikke noe om utøvende kunstnere.

Vårt ærend her er først og fremst å peke på at slik paragrafen er formulert i dag, utgjør den ikke et godt nok vern mot dårlige kontrakter for opphavspersoner, slik det vel er ment i utgangspunktet. Det er rett nok spesifisert en del hensyn man skal legge vekt på, og her er ikke minst «partenes forhandlingsstyrke» et viktig element, men formuleringene blir likevel for vage og generelle.

Selve nøkkelordet «rimelig» er det også vanskelig å konkretisere i verdi og kroner og øre. Det engelske *proportionate* kan kanskje mer dekkende oversettes med «forholdsmessig», som nok vil være lettere å oversette i konkrete krav. Det engelske *fair*, som det også blir vist til (spørsmål 48), kan rett nok oversettes med «rimelig», men et likså godt alternativ er «rettferdig» (slik *fair trade* blir oversatt med «rettferdig handel»).

Vi mener ordet «hensiktsmessig» er lite egnet i denne sammenhengen, dels fordi det er minst like vagt som «rimelig», dels fordi det er vanskelig å peke på noe «hensikt» som alle partene i dette forholdet er enige om.

Vi vil foreslå å bruke ordet «forholdsmessig» i loven, i tillegg til «rimelig». Det ordet mener vi får frem kjernen i det som skjer ved en overdragelse av rettigheter: Opphavspersonen skal ha et vederlag som står i forhold til innsatsen ved å skape verket, og opphavspersonen skal ha sin forholdsmessige del av de inntektene som blir generert ved bruk av verket.

Vi mener også at § 69 i åndsverkloven må stille krav om at det i kontrakter blir spesifisert hvilke retter som blir overdratt, hvilket vederlag det er avtalt for hver av disse rettighetene (eventuelt hvor stor prosent av totalvederlaget), og for hvor lang tid den enkelte rettigheten er overført. Det vil gjøre det umulig å sette opp generelle avtalepunkt som at opphavspersonen overdrar alle rettigheter til all mulig bruk i alle kjente og fremtidige plattformer.